

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Пенсійне забезпечення у системі соціального захисту населення»

Студентки 2 курсу, 6 групи, спеціальності
072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Публічні фінанси»

Терпеливець
Любові
Ігорівни

Науковий керівник к.е.н.,
доцент

Савченко Наталія
Григорівна

Керівник освітньо-професійної програми д.е.н.,
професор

Макогон Валентина
Дмитрівна

Завідувач кафедри фінансів, д.е.н.,
професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2021

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет фінансів та обліку Кафедра фінансів
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Спеціалізація / освітня програма Публічні фінанси

Затверджую

Зав. кафедри Чугунов І.Я.
“ ” 202_ р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу студентіві

Терпеливець Любові Ігорівні

1. Тема випускного кваліфікаційної роботи (проекту)

«Пенсійне забезпечення у системі соціального захисту населення»

Затверджена наказом КНТЕУ від «28» жовтня 2020 р. № 3144

2. Строк здачі студентом закінченої роботи (проекту) 22.11.2021 р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту): обґрунтування теоретичних і практичних засад системи пенсійного забезпечення, розробка напрямів її вдосконалення

Об'єкт дослідження: система пенсійного забезпечення

Предмет дослідження: фінансові відносини, що виникають в процесі формування і використання коштів системи пенсійного забезпечення

4. Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видано	Завдання виконано

5. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом):

ВСТУП РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Місце та роль пенсійного забезпечення у системі соціального захисту населення
1.2. Джерела формування і напрями використання коштів Пенсійного фонду України

РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ В СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України
2.2. Розміри державних пенсій та їх вплив на рівень соціального захисту населення
2.3. Особливості розвитку недержавного пенсійного забезпечення

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. Світовий досвід розвитку систем пенсійного забезпечення
3.2. Напрями вдосконалення пенсійного забезпечення як важливої складової соціального захисту населення в Україні

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

6. Календарний план виконання роботи

№ Пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1	Узгодження плану та оформлення завдання	до 10.11.2020	10.11.2020
2	Вступ. Розділ 1	до 20.04.2021	20.04.2021
3	Розділ 2	до 22.06.2021	22.06.2021
4	Подання наукової статті на кафедру	до 15.09.2021	15.09.2021
5	Розділ 3. Висновки	до 01.10.2021	01.10.2021
6	Подання роботи (всі розділи, додатки) на кафедру	до 22.10.2021	22.10.2021
7	Попередній захист робіт	до 02.11.2021	02.11.2021
8	Подання завершеної (переплетеної роботи та електронної версії в ПДФ форматі	до 22.11.2021	22.11.2021

7. Дата видачі завдання 10 листопада 2020 р.

8. Керівник випускної кваліфікаційної роботи

Савченко Н.Г.

(прізвище, ініціали, підпис)

9. Гарант освітньої програми

Макогон В. Д.

(прізвище, ініціали, підпис)

10. Завдання прийняв до виконання студент

Терпеливець Л.І.

(прізвище, ініціали, підпис)

11. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи

Випускна кваліфікаційна робота Терпеливець Л.І. виконана на актуальну тему.

В роботі автором розкрито теоретичні засади пенсійного забезпечення. Визначено зміст, принципи та правові засади здійснення пенсійного забезпечення. Розкрито джерела формування і напрями використання коштів Пенсійного фонду України.

В другому розділі роботи здійснено аналіз сучасного стану фінансового забезпечення видатків Пенсійного фонду України. Досліджено особливості формування та використання фінансових ресурсів недержавних пенсійних фондів в Україні.

На основі розгляду теоретичних питань та результатів проведеного аналізу автором зроблено пропозиції щодо перспектив розвитку пенсійної системи в Україні з урахуванням прогресивного зарубіжного досвіду.

Випускна кваліфікаційна робота Терпеливець Л.І. в цілому відповідає встановленим вимогам вищої школи і рекомендується до захисту.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи _____

(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист _____

(ПШБ, підпис, дата)

12. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу

Випускна кваліфікаційна робота студента

Терпеливець Л.І.

(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Гарант освітньої програми

Макогон В. Д.

(прізвище, ініціали, підпис)

Завідувач кафедри

Чугунов І.Я.

(прізвище, ініціали, підпис)

« _____ »

202 _____ р.

ЗМІСТ

ВСТУП	РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	3
1.1.	Місце та роль пенсійного забезпечення у системі соціального захисту населення	3
1.2.	Джерела формування і напрями використання коштів Пенсійного фонду України	3
	РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ В СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ	12
2.1.	Аналіз формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України	16
2.2.	Розміри державних пенсій та їх вплив на рівень соціального захисту населення	22
2.3.	Особливості розвитку недержавного пенсійного забезпечення	27
	РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	35
3.1.	Світовий досвід розвитку систем пенсійного забезпечення	35

3.2. Напрями вдосконалення пенсійного забезпечення як важливої складової	45
соціального захисту населення в Україні	45
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Важливою складовою соціального захисту населення є пенсійне забезпечення, що виступає як базова і важлива гарантія стабільного розвитку суспільства, оскільки охоплює одночасно інтереси як працездатного, так і непрацездатного населення. Саме пенсійне забезпечення розглядається як особливий складовий елемент соціальної функції держави і водночас як сукупність методів задоволення матеріальних потреб тих верств населення, які, відповідно до чинного законодавства, мають право на отримання пенсії. Пенсійне забезпечення є однією з основних гарантій матеріального забезпечення непрацездатних громадян, оскільки для непрацездатних осіб пенсія фактично стає основним джерелом їх існування.

Напрями реформування пенсійної системи в Україні визначені у прийнятих Верховною Радою України у 2003 році Законах України “Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування” і “Про недержавне пенсійне забезпечення”. У зазначених Законах передбачено створення трирівневої пенсійної системи:

- солідарна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування (I рівень);
- накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування (II рівень);
- система недержавного пенсійного забезпечення (III рівень).

З 2004 року впроваджено солідарну систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування та систему недержавного пенсійного забезпечення.

Сьогодні підвищення рівня соціального захисту має входити у систему першочергових пріоритетів країн. Забезпечення високого рівня соціального захисту, дотримання соціальних інтересів та соціальних норм, закріплених на

законодавчому рівні, запобігання виникненню нових загроз можливі за умов постійного суспільного моніторингу та дослідження соціальної безпеки.

Основними дослідженнями, пов'язаними з проблемами розвитку пенсійного забезпечення та визначенням місця в системі соціального захисту населення, є праці таких відомих вчених: Дж.Стігліц, І. Баластрик, В. Базилевич, І. Кичко, І Сирота., С. Юрія, І. Чугунов, О. Насібова, Л. Остапенко, Л. Шалієвська, О. Адамик, Г. Кучер.

Мета дослідження. Обґрунтування теоретичних і практичних засад системи пенсійного забезпечення, розробка напрямів її вдосконалення.

Завдання дослідження :

- розкрити місце та роль пенсійного забезпечення у системі соціального захисту населення ;
- розкрити джерела формування і напрями використання коштів Пенсійного фонду України;
- проаналізувати формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України;
- проаналізувати розміри державних пенсій та їх вплив на рівень соціального захисту населення;
- розглянути особливості розвитку недержавного пенсійного забезпечення ;
- відобразити світовий досвід розвитку систем пенсійного забезпечення ;
- розглянути напрями вдосконалення пенсійного забезпечення як важливої складової соціального захисту населення в Україні.

Об'єкт дослідження: система пенсійного забезпечення.

Предмет дослідження: фінансові відносини, що виникають в процесі формування і використання коштів системи пенсійного забезпечення .

Методи дослідження:

Економічний і статистичний аналіз – для визначення загального стану формування та використання коштів в системі пенсійного забезпечення України. Також для оцінки розміру державних пенсій, та їх впливу на соціальний захист населення. Логіко-структурний – для оцінки світового досвіду розвитку пенсійного забезпечення, а також для розробки пропозицій щодо вдосконалення пенсійного забезпечення як важливої складової соціального захисту населення України. Під час написання магістерської роботи також були використані теоретичні методи, а саме: аналіз- для вивчення сутності та структури пенсійного забезпечення в Україні та визначення місця державного пенсійного забезпечення в системі соціального захисту населення; синтез – для визначення завдань і принципів пенсійного забезпечення в системі соціального захисту населення, та дослідження методів її оцінки; узагальнення - для виокремлення основних аспектів дослідження та їх чіткому висвітленню.

Елементи наукової новизни. У випускній кваліфікаційній роботі розкрито основні проблеми та загрози пенсійного забезпечення , та їх вплив на систему соціального захисту населення. Розвинуто підходи до напрямів вдосконалення пенсійного забезпечення як складової соціального захисту населення .

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані в дослідженні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення системи пенсійного забезпечення можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях. За результатами виконання випускної кваліфікаційної роботи опубліковану 1 статтю: Пенсійне забезпечення у системі соціального захисту населення України// Зб. наук. ст. студ. –К .:Київ. нац. торг-ек. ун-т, 2021. Обсяг статті становить: 0,3 д.а.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Місце та роль пенсійного забезпечення у системі соціального захисту населення

Кожна країна приділяє значну увагу соціальному захисту населення, оскільки це система державних заходів щодо забезпечення достатнього матеріального і соціального становища громадян. Також цивілізовані держави здійснюють політику, спрямовану на створення системи соціального захисту, підтримку незабезпечених громадян, недопущення соціальних конфліктів і потрясінь у суспільстві. На думку Л. Шалієвської, основним завданням держави має стати стабільний та справедливий соціальний захист населення, складовою якого є пенсійне забезпечення, а не надвисокий економічний розвиток [40].

Також Чугунов І.Я. та Насібова О.В. зазначають: «... система пенсійного забезпечення як складова соціального захисту населення зародилась досить давно. Еволюція суспільного розвитку та фінансових відносин привели до виокремлення пенсійного захисту населення у вагомому фінансову складову, що стало одним із дієвих інструментів стимулювання людського капіталу та вагомим економічним чинником, який містить інвестиційну складову зростання» [39].

Отже, найважливішою складовою соціального захисту населення є пенсійне забезпечення, основними завданнями та роллю якого є захист від бідності громадян

після настання пенсійного віку, підвищення рівня життя пенсіонерів, встановлення залежності розмірів пенсій від величини заробітку і страхового стажу, забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи та заохочення громадян до заощадження коштів на старість.

В Україні історично існує однорівнева система пенсійного забезпечення, заснована на солідарності між поколіннями, яка певним чином узгоджувалася з командно-адміністративною системою та управлінням. З метою запобігання бідності за ринкових умов запроваджується трирівнева система пенсійного страхування, яка встановлює основні демократичні принципи (стаття 7 Закону України «Про загальнообов’язкове державне пенсійне страхування») [25]. Перший рівень цієї системи – це солідарна, яка зараз діє і яка передбачає виплату пенсій понад 13 мільйонам пенсіонерів. Третій рівень пенсійної системи є недержавним (він працює з 2004 року). Структуру пенсійної системи в Україні можна побачити на рис. 1.1.1.

[1]

Рис1.1.1. Структура пенсійної системи України

1. Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Розмір пенсії за загальнообов'язковою системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування залежить насамперед від стажу та заробітної плати застрахованої особи, які приймаються для розрахунку коефіцієнта страхового стажу та пенсії загалом для застрахованої особи. На розмір зарплати, що враховується для нарахування пенсії, впливає величина середньої заробітної плати працівників, зайнятих у всіх галузях економіки за календарний рік, що передує року виходу на пенсію застрахованої особи, а також показники середньомісячної заробітної плати працівників, зайнятих у галузях України, період, що відповідає періоду, визначеному у звіті застрахованої особи.

2. Накопичувальна пенсійна система – це позабюджетний цільовий фонд, створений Пенсійним фондом. Активи цього фонду використовуються для оплати договорів страхування життя або одноразових пенсійних виплат. Наприклад, після виходу на пенсію працівник може отримувати, крім пенсійних виплат із солідарної системи, додаткову виплату з тих коштів, які були накопичені на його особистому рахунку у позабюджетному фонді.

3. Недержавні пенсійні фонди – окремі юридичні особи, які укладають договори пенсійного страхування зі своїми клієнтами-вкладниками. Якщо такий договір укладений, застрахований повинен одночасно сплачувати внески не лише у солідарних і накопичувальних фондів, а й до недержавних пенсійних фондів.

Недержавні пенсійні фонди поділяються на:

- відкриті – учасниками можуть бути будь-які фізичні особи незалежно від місця та характеру їх роботи;
- корпоративні – засновником такого фонду є юридична особа-роботодавець або декілька юридичних осіб-роботодавців, до якого можуть приєднуватися роботодавці-платники;

□ професійний - засновником або засновниками такого фонду можуть бути організації роботодавців, їх об'єднання, об'єднання громадян, професійні спілки, їх об'єднання або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності, визначеної у статуті фонду. Учасниками такого фонду можуть бути виключно фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності, визначеної у статуті фонду, а також фізичні особи, які є працівниками організацій роботодавців, їх об'єднань, членами або працівниками професійних спілок, їх об'єднань, які створили такий фонд [27].

Таким чином, структура пенсійної системи має три рівні.

Важливим елементом механізму реалізації прав громадян на пенсійне забезпечення є система різних соціальних нормативів. Це необхідна умова того, щоб соціальні нормативи набули статусу державних мінімальних соціальних стандартів, тобто встановлених державою на кожний визначений період мінімальних розмірів матеріальних та інших благ, які гарантують соціально прийнятний рівень їх споживання і призначені для встановлення обов'язкового мінімуму витрат (бюджетних, коштів підприємств) на такі цілі. До системи цих стандартів слід зарахувати прожитковий мінімум, мінімальну заробітну плату, мінімальний розмір пенсійних виплат, перелік загальнодоступних і безкоштовних медичних послуг, медичної допомоги та послуг державних установ соціального обслуговування. Такі соціальні стандарти виступають кількісними критеріями мінімально допустимого рівня життя в багатьох країнах світу. Наявні фінансові ресурси забезпечують процес фінансування поточних та майбутніх пенсійних виплат і допомоги.

Отже, соціальний захист - це передусім проблема соціальної справедливості та забезпечення нормального розвитку економіки, який не зводиться до перерозподілу доходів, а вимагає проведення заходів, які запобігали б розвитку негативних явищ в економіці, зниженню життєвого рівня та надмірній диференціації доходів. Так, у Конституції України, визначено, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної,

часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом [11].

Можна зробити висновок, що суть соціального захисту полягає у стримуванні падіння життєвого рівня населення, зокрема тих соціальних груп, рівень доходів яких знизився нижче від рівня бідності.

До основних інститутів соціального захисту осіб, належить пенсійне страхування. У широкому розумінні пенсійне страхування – це спосіб накопичення, акумуляції та подальшого перерозподілу платежів у відповідні пенсійні фонди. Пенсійне страхування може здійснюватися на засадах обов'язковості або добровільності. В Україні як обов'язкова, так і добровільна складова регламентуються окремими законами. Головна ознака, принцип пенсійного страхування – особа має здійснювати регулярні платежі для отримання у майбутньому пенсій.

Основними ознаками пенсійного страхування є:

- наявність щонайменше двох суб'єктів, які здійснюють платежі (внески та виплати);
- цільове призначення створюваних накопичень та їх розподіл лише на покриття втрат, обумовлених пенсійними випадками;
- часовий розподіл ресурсів (накопичень та виплат) [41].

Слід наголосити ще на одному важливому функціональному призначенні пенсійного страхування, а саме – пенсійне страхування забезпечує не лише грошові виплати у разі настання страхового випадку (пенсійного віку, інвалідності, втрати

годувальника тощо), а й створює певні правові та економічні умови для стимулювання ефективної праці. Варто зазначити, що система пенсійного забезпечення функціонує на основі поєднання принципу страхування і державного соціального забезпечення за принципом солідарності, який виявляється у двох напрямках. З одного боку, це солідарність поколінь, яка полягає у перерозподілі коштів від працездатних – непрацездатним, тобто працюючи сплачують частину свого заробітку (доходу) для утримання тих, хто втратив здатність до самозабезпечення під державні гарантії, що у разі втрати працездатності сучасне працездатне покоління також буде отримувати певне забезпечення на їх утримання працюючими на той час громадянами. З іншого – фінансування виплат пенсій і допомог здійснюється одночасно працівниками і роботодавцями, тобто застраховані і страхувальники несуть спільну відповідальність при сплаті страхових внесків [39].

Узагальнюючи вищенаведені визначення пенсійного страхування, за нашим переконанням, можна виокремити таку його узагальнену характеристику:

- по-перше, це регулярні грошові виплати;
- по-друге, це кошти на виплату, які виділяються із спеціальних фондів;
- по-третє, розмір пенсії визначається індивідуально;
- по-четверте, пенсії призначаються з настанням пенсійного віку, досягненням страхового стажу та із настанням інвалідності чи втратою годувальника.

Отже, пенсійне забезпечення є одним із основних видів соціального забезпечення непрацездатних громадян, єдиним джерелом засобів для їх існування, а також одним із видів соціального забезпечення населення, який пов'язаний з виплатою щомісячних, і як правило довічних грошових виплат, пенсій непрацездатним громадянам у зв'язку з настанням певних найбільш несприятливих

соціальних обставин – старості, інвалідності, втрати годувальника та інших, передбачених чинним законодавством.

При цьому слід акцентувати увагу на тому, що пенсійна система відіграє велику роль у соціальному і суспільнополітичному житті держави, у фінансовобюджетній системі країни. Під успішністю її функціонування доцільно розуміти надання інститутом пенсійного забезпечення високого рівня виплат пенсіонерам.

1.2 Джерела формування і напрями використання коштів Пенсійного фонду України

Відповідно до Положення «Про Пенсійний фонд України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 року № 280, Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра праці та соціальної політики [26].

Пенсійний фонд України в своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України Україна, інші нормативно-правові акти, а також це Положення. Пенсійний фонд України в межах своїх повноважень організовує виконання законодавчих актів, здійснює контроль за їх виконанням, узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення цього законодавства та подає їх Міністру праці та соціальних питань [26].

Основними завданнями Пенсійного фонду України є:

□ участь у формуванні та виконанні державної політики у галузі пенсійного та соціального страхування;

- керівництво загальною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- забезпечення збору та акумуляції внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, облік;
- забезпечення вчасного та повного фінансування та виплати пенсій, поховань та інших виплат, що здійснюються відповідно до закону, за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших визначених законом джерел;
- оперативне та планомірне використання коштів, удосконалення систем фінансового планування, звітності та контролюванні за витратами [16].

Джерелами формування коштів Пенсійного фонду є:

1. Надходження від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, що спрямовуються на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, у розмірах, визначених законом, крім частини страхових внесків, що спрямовується до накопичувальної системи пенсійного страхування.
2. Інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах.
3. Кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду.
4. Суми фінансових санкцій за порушення встановленого порядку нарахування та сплати страхових внесків та використання Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень.
5. Благодійні внески юридичних та фізичних осіб.
6. Добровільні внески.
7. Інші надходження відповідно до законодавства [25].

Бюджет Фонду щорічно затверджується Кабінетом Міністрів України.

Кошти Пенсійного фонду України використовуються на:

- виплату пенсій ;
- надання соціальних послуг ;
- фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду;
- оплату послуг з виплати та доставки пенсій;
- формування резерву коштів Пенсійного фонду [25].

Забороняється використання коштів Пенсійного фонду на цілі, не передбачені цим Законом.

Кошти Пенсійного фонду України, які зараховуються на єдиний рахунок Фонду та зберігаються на окремих рахунках його органів в уповноваженому банку, призначеному Кабінетом Міністрів України.

Обслуговується Державним казначейством. Кошти Фонду використовуються виключно за прямим призначенням та не мають права на виведення коштів.

Кошти державного бюджету є джерелом формування бюджету Пенсійного фонду України.

З державного бюджету до Пенсійного фонду перераховуються кошти як загального, так і спеціального фонду, суми яких встановлюються законами України про державний бюджет на відповідний рік .

Кошти державного бюджету, передані до Пенсійного фонду, є джерелом фінансової підтримки видатків на пенсії, надбавки та збільшення до них. Витрати на виплату пенсій, надбавок, пільг за різними пенсійними програмами.

Бюджет Пенсійного фонду затверджується Кабінетом Міністрів України. Тимчасово вільні кошти за відсутності заборгованості з пенсій Фонд може використовувати лише для придбання державних цінних паперів. Кошти Пенсійного фонду зараховуються на єдиний рахунок Пенсійного фонду та зберігаються на окремих рахунках територіальних органів Пенсійного фонду в уповноваженому банку.

Величина ресурсів пенсійного забезпечення визначається такими факторами:

1. Демографічними:

- середня тривалість життя і її динаміка;
- кількість осіб пенсійного віку; - чисельність працездатного населення.

2. Економічними:

- економічний стан країни в цілому;
- співвідношення рівнів заробітної плати і пенсій;
- надбавки за стаж, умови роботи тощо;
- наявність і частка осіб, що мають право на пільги при визначенні рівня пенсійного забезпечення.

Найбільшу частину бюджету Пенсійного фонду України займають обов'язкові платежі за державним пенсійним страхуванням.

Кошти Пенсійного фонду України використовуються на:

1. Виплату пенсій:

- за віком;
- за інвалідністю;
- у зв'язку з втратою годувальника .

2. Надання соціальних послуг відповідно до чинного законодавства.

3. Фінансування адміністративних виплат, пов'язаних із виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду.

4. Оплата послуг з виплати та доставки пенсій.

5. Формування резерву коштів Пенсійного фонду.

Незважаючи на докорінну реформу в галузі пенсійного страхування, залишається багато проблем, які потребують негайного вирішення. Пенсійна система почала втрачати притаманну їй функцію пенсійного страхування, поступово перетворюючись на систему забезпечення. Філософія нової пенсійної системи полягала в переході від пенсійної до системи, заснованої на залежності пенсії від заробітку та внесків, внесених до системи пенсійного страхування.

Але, на жаль, при визначенні розміру пенсії надається перевагу страхуванню, натомість сума заробітку та внесених внесків перестала відігравати ключову роль. Тобто, замість посилення зв'язку між внесками, які сплачують учасники системи, та отриманими пенсіями, ця ланка була послаблена, що свідчить про відхід від принципів, задекларованих пенсійною реформою.

РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ В СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз формування та використання фінансових ресурсів Пенсійного фонду України

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, який здійснює управління та керування системою солідарності загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, збирає, накопичує та записує страхові внески,

призначає пенсії та готує документи до їх виплати, забезпечує своєчасне та повне фінансування та виплату пенсій, похоронні надбавки та інші соціальні виплати, які відповідно до законодавства виплачуються за рахунок коштів Пенсійного фонду України.

Пенсійний фонд України є учасником системи пенсійного забезпечення, який функціонує на першому рівні – солідарної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, де акумулюються та використовуються фінансові ресурси.

Проаналізувавши доходи та видатки бюджету Пенсійного фонду України протягом 2015-2020 рр., ми спостерігаємо перевищення видатків над доходами. В 2015, 2018, 2019 та 2020 роках видатки Пенсійного фонду перевищують доходи, а в 2016 та 2017 роках, навпаки доходи перевищують видатки. Рис 2.1.1 [5-10]

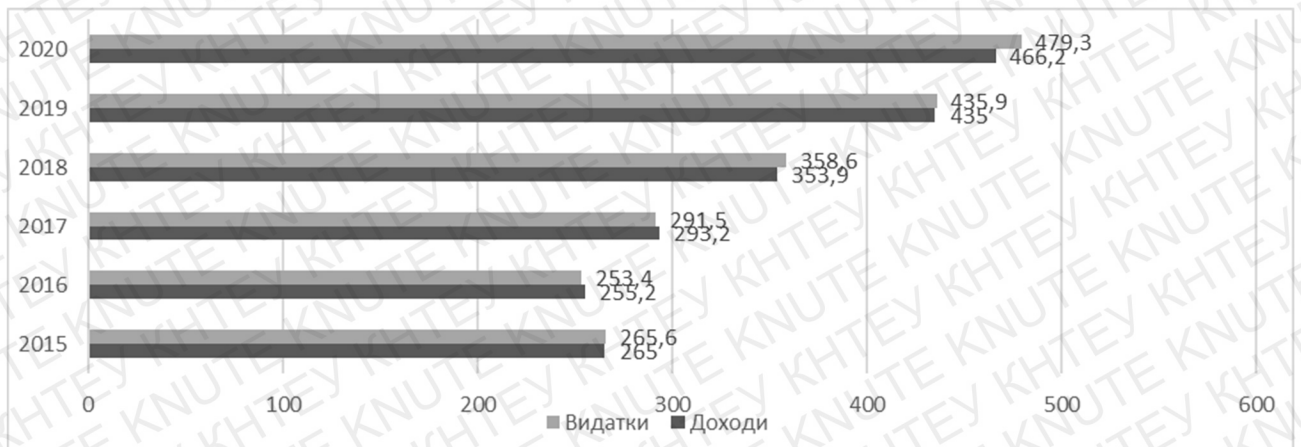

Рис. 2.1.1. Доходи та видатки Пенсійного фонду України за 2015–2020 роки

Зокрема, для 2016 та 2017 років характерним є перевищення доходів над видатками. Так в 2016 році доходи перевищили видатки на 2,6 млрд. грн., а в 2017 році на 1,7 млрд. грн., доходи Пенсійного фонду у 2016 році порівняно з попереднім роком зменшилися 9 млрд. грн., а в 2017 році збільшилися на 37,2 млрд. грн., у 2018 збільшилися на 61 млрд. грн. В 2019 році порівняно з 2018 роком доходи Пенсійного фонду збільшилися на 81,1 млрд. грн., але в 2020 році ми спостерігаємо

збільшення лише на 31,2 млрд. грн. Рекордне зростання доходів у 2019 році, пов'язано зі збільшенням мінімальної заробітної плати та отриманням одноразового трансферту з Державного бюджету України.

Найбільша частка фінансових ресурсів, які надходять в Пенсійний фонд України є надходження від єдиного соціального внеску та коштів Державного бюджету України, частка яких у 2019 році в загальних доходах Пенсійного фонду України становила 54,3% та 41,8%. Табл. 2.1.1. [5-10]

Табл. 2.1.1. Структура доходів Пенсійного фонду України у 2015-2020 роках

Назва статті	2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %
ЄСВ	165,4	62,4	107,2	42,0	154,3	52,6	196,8	55,6	236,3	54,3	254,5	54,6
Кошти Державного бюджету України	94,8	35,8	142,6	55,9	133,5	45,5	150,1	42,4	181,8	41,8	180,7	38,8

Продовження табл. 2.1.1. Структура доходів Пенсійного фонду України у 2015-2020 роках

Назва статті	2015	2016	2017	2018	2019	2020
--------------	------	------	------	------	------	------

	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %
Інші надходження	4,8	1,8	5,4	2,1	5,4	1,8	7,0	2,0	16,9	3,9	31	6,6
Усього	265,0	100,0	255,2	100,0	293,2	100	353,9	100,0	435,0	100,0	466,2	100,0

Проаналізувавши структуру доходів за 2015-2020 роки, із Державного бюджету до Пенсійного фонду України надійшло 883,5 млрд. грн., а надходження ЄСВ за аналізований період становить 1114,5 млрд. грн. Зокрема, порівнюючи 2017 рік з 2016 роком ми спостерігаємо зменшення надходжень із Державного бюджету України на 9 млрд. грн., також спостерігається зменшення надходжень в 2020 році порівняно з попереднім роком на 1,1 млрд. грн., а в 2018 році спостерігати збільшення надходжень на 16,6 млрд. грн. Також в 2017, 2018 та 2019 році спостерігається збільшення ЄСВ на 47 млрд. грн. , 42,5 млрд. грн., та на 39,5 млрд грн.

Важливим фактором, який має прямий вплив на стабільний дохід до Пенсійного фонду, є рівень оплати праці зайнятих працівників та співвідношення зростання заробітної плати та збільшення пенсійних виплат.

Крім того, в сучасних умовах у значній кількості суб'єктів господарювання спостерігається зменшення обсягів виробництва, що безумовно негативно впливає на розмір заробітної плати та розмір виплат до Пенсійного фонду.

Чинне пенсійне законодавство визначає пряму залежність розміру пенсій від відповідної середньої заробітної плати особи за цілий (або певний) період її трудової діяльності та тривалості страхового стажу. Таким чином, можна констатувати, що прямий та суттєвий вплив на фінансовий стан у майбутньому буде визначатися незалежно кожною працездатною особою протягом періоду її працевлаштування: чим більший внесок, тим краще фінансове забезпечення для старості. Підвищення рівня заробітної плати матиме позитивний вплив не лише на

купівельну спроможність населення та стимулюватиме розвиток виробництва, а й на формування бюджету Пенсійного фонду.

Реалізація основної мети пенсійної реформи, яка полягає у підвищенні рівня соціального захисту громадян, потребує значних обсягів фінансових ресурсів та балансу бюджету Пенсійного фонду. Зважаючи на те, що основним джерелом бюджету Пенсійний фонд України є відрахування із фонду оплати праці, фінансова стабільність Фонду залежить від його зростання.

Тінізація доходів та зайнятості негативно впливає на грошовий потік Фонду. Тіньова, або «сіра» заробітна плата, яка маскується офіційними трудовими відносинами та виплачується під мінімальну заробітну плату або нижче, приховує великі фінансові резерви на пенсійні доходи [1].

Запобігання тінізації економіки, зокрема заробітної плати, є одним із головних завдань держави, оскільки досягнення цієї мети не лише забезпечить додаткові соціально-пенсійні внески та податок на прибуток, але й доведе значну декриміналізацію суспільства і буде реальний показник ефективності суспільства не лише за рахунок тінізації доходів громадян, а й корупції.

Демографічні фактори (пенсійний вік, рівень смертності, пов'язаний з віком тощо) мають істотний вплив на доходи пенсійного фонду. На сьогодні пенсійний вік в Україні для чоловіків і жінок становить 60 років. Збільшення пенсійного віку призведе до збільшення доходів Пенсійного фонду в майбутньому за рахунок внесків працівників.

Аналізуючи структуру видатків Пенсійного Фонду України за 2015-2020 роки ми можемо спостерігати, що більша частина доходів використовується на виплату пенсій. Табл. 2.1.2.[5-10]

Табл. 2.1.2. Структура видатків Пенсійного фонду України за 2015-2020 роки

Назва статті	2015		2016		2017		2018		2019		2020	
	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. грн.	Частка %	Сума, млрд. Грн.	Частка %	Сума, млрд. Грн.	Частка %
Пенсійні виплати	262,0	98,6	249,8	98,6	286,7	98,4	352,7	98,4	429,4	98,5	471,6	98,4
Адміністративні і виплати	2,4	0,9	2,4	0,9	3,5	1,2	4,4	1,2	5,3	1,2	5,3	1,1
Оплата послуг поштових підприємств з виплати та доставки пенсій	1,2	0,5	1,2	0,5	1,3	0,4	1,5	0,4	1,2	0,3	2,4	0,5
Усього	265,6	100,0	253,4	100,0	291,5	100,0	358,6	100,0	435,9	100,0	479,3	100,0

В 2018 та 2019 році видатки на пенсійні виплати зросли на 66 млрд грн., 76,7 млрд грн., також спостерігається збільшення адміністративних виплат в 2018 році порівнюючи з 2017 роком на 1,1 млрд. грн. Окремо виділяються видатки на оплату послуг поштових підприємств з виплати та доставки пенсій, які в основному не змінилися за аналізований період, і мають питому вагу постійно близько 0,5 %.

Аналізуючи видатки Пенсійного фонду України можна зробити висновок, що збільшення витрат на пенсійні виплати відбувається за рахунок старіння населення, збільшення кількості людей похилого віку, збільшення тривалості життя, підвищення рівня пенсій.

В умовах фінансової кризи рівень доходів Пенсійного фонду України знижується, а видатки збільшуються, що є негативним фактором формування бюджету Пенсійного фонду України. Причина перевищення видатків на доходами полягає в дисбалансі солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Кількість пенсіонерів з кожним роком зростає, а кількість працездатного населення зменшується, і їхні доходи значно скромніші, ніж у розвинених державах. Відзначимо також, що за останні 30 років населення країни скоротилося майже на 10 млн чоловік. У 1990 році в Україні кількість населення складала 51 млн 556,5 тис. громадян, а в 2020 році - 41 млн 732,8 тис.

Через низький якість управлінських рішень, демографічну кризу, диспропорцію в розмірі пенсій різних категорій громадян, системне порушення принципу економічної залежності видатків споживання від отриманих доходів і ВВП, збільшення рівня тіньової економіки та наявність пілг зі сплати страхових внесків - Пенсійний фонд змушений щороку збільшувати видатки, що ставить під загрозу забезпечення функціонування системи пенсійного забезпечення.

2.2. Розміри державних пенсій та їх вплив на рівень соціального захисту населення

Пенсія згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначається як щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого цим Законом пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених цим Законом.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» в солідарній системі України існують такі види пенсійних виплат:

- 1) пенсія за віком;
- 2) пенсія по інвалідності;
- 3) пенсія у зв'язку з втратою годувальника;

Сьогодні в Україні налічується 11,1 пенсіонерів, з них 2,7 млн працюючі. Добробут цієї частини населення залежить від розміру пенсійних виплат, а її розмір повністю відповідає рівню офіційних доходів населення [25].

Через зміни в страховому стажі українські пенсіонери виходять на відпочинок набагато пізніше. Пенсійний вік для чоловіків залишився 60 років, а для жінок пенсійний вік залежить від дати народження. З 1 квітня 2021 року пенсійний

вік для жінок збільшено до 60 років і таким чином вік і правила виходу на пенсію у чоловіків і жінок однакові.

До досягнення 60 років, право на пенсію за віком мають жінки 1961 року народження і старші після досягнення ними такого віку:

- 55 років - які народилися до 30 вересня 1956 року включно;
- 55 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1956 року по 31 березня 1957 року;
- 56 років - які народилися з 1 квітня 1957 року по 30 вересня 1957 року;
- 56 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1957 року по 31 березня 1958 року;
- 57 років - які народилися з 1 квітня 1958 року по 30 вересня 1958 року;
- 57 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1958 року по 31 березня 1959 року;
- 58 років - які народилися з 1 квітня 1959 року по 30 вересня 1959 року;
- 58 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1959 року по 31 березня 1960 року;
- 59 років - які народилися з 1 квітня 1960 року по 30 вересня 1960 року;
- 59 років 6 місяців - які народилися з 1 жовтня 1960 року по 31 березня 1961 року; 60 років - які народилися з 1 квітня 1961 року по 31 грудня 1961 року.

У 2021 році в Україні відповідно до закону "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" зміняться вимоги до страхового стажу, а саме:

- щоб вийти на пенсію в 60 років потрібно 28 років стажу (до цього часу було 27 років);
- щоб вийти на пенсію в 63 роки потрібно від 18 до 28 років стажу; □ щоб вийти в 65 років потрібно від 15 до 18 років стажу.

Також зазначимо, що вимоги для виходу на пенсію в 60 років в Україні підвищуються поетапно: у 2020 для цього було потрібно 27 років, а у 2021 потрібно 28 років офіційного. Слід зазначити, якщо громадянину України не вистачає офіційного страхового стажу для виходу на пенсії, його можна купити. Щоб купити страховий стаж, майбутньому пенсіонеру потрібно за рік заплатити 31680 грн., до квітня 2021 року ціна стажу становила 24 937 грн. [17].

Аналізуючи середній розмір пенсії та середній розмір пенсійних виплат, ми спостерігаємо тенденцію зростання показників за 2015-2020 рік. Рис. 2.2.1.[30-32]

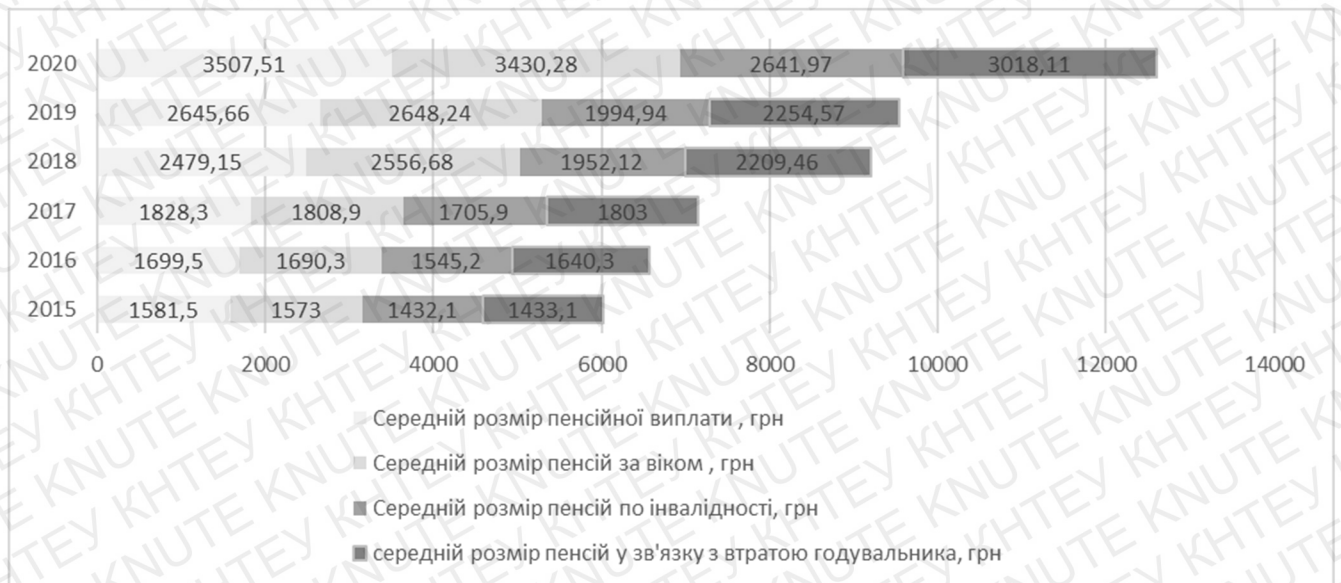

Рис. 2.2.1. Динаміка середнього розміру пенсійної виплати в Україні за 2015-2020 роки

За досліджуваний період найменше значення середньої пенсійної виплати спостерігається у 2015 році - 1581,5 грн., а найбільше в 2020 році - 3507,51 грн. Найбільший приріст середнього розміру пенсійної виплати був у 2018 році та у 2020 році, та становив 650,85 грн та 861,85 грн.

Також за аналізований період ми можемо спостерігати збільшення розміру середньої пенсії по видах. Так середній розмір пенсій по інвалідності збільшився на 1209,87 грн., а середній розмір пенсії у зв'язку з втратою годувальника

збільшився на 1585,01 грн. Щодо середнього розміру пенсій за віком, збільшення відбулося на 1857,28 грн.

Порівнюючи середній розмір пенсії по Україні з середнім розміром заробітної плати, можемо спостерігати значний розрив між ними. Табл. 2.2.1 [3032,34]

Табл.2.2.1. Різниця між середнім розміром пенсії та середнім розміром заробітної плати за 2015-2020 роки

Рік	Середній розмір пенсії, грн.	Середній розмір заробітної плати, грн.	Різниця, грн.
2015	1581,5	5230	3648,5
2016	1699,5	6475	4775,5
2017	1828,3	8777	6948,7
2018	2479,15	10575	8095,85
2019	2645,66	12264	9618,34
2020	3507,51	14179	10671,49

Найменший розрив спостерігався в 2009 році, тоді середня зарплата становила 1906 грн, а пенсія – 1032,6 грн., так різниця між ними становить 870 грн. Порівнюючи 2015 рік з 2020 роком різниця збільшилася на 7022,99 грн.

Причина таких показників різниці між середньою зарплатою та пенсією, постає в швидкому зростанні заробітної плати яка оцінюється за одним роком, тоді як нарахування пенсії залежить від виплат за попередній рік, та являє собою тривалий процес.

Зокрема за 2015-2020 рік гривня зазнала девальвації, тому для більш чіткого аналізу динаміки змін розміру середньої пенсії розглянемо в більш стійкій валюті-доларах США, в найпоширенішій валюті у світі. Рис. 2.2.2 [30-32,2].

Зазначимо, що в національній валюті України зберігається тенденція зростання середньої пенсії, на відміну від її показників в доларах США. Так в 2015 та 2016 році спостерігається зменшення розміру середньої пенсії на 117,87 долар США. Причиною є девальвація гривні, через слабку економіку, політичні та військові події. Поступове збільшення середнього розміру пенсійної виплати спостерігається з 2017 року, через стабілізацію ситуації та підвищення щорічного розміру пенсійних виплат.

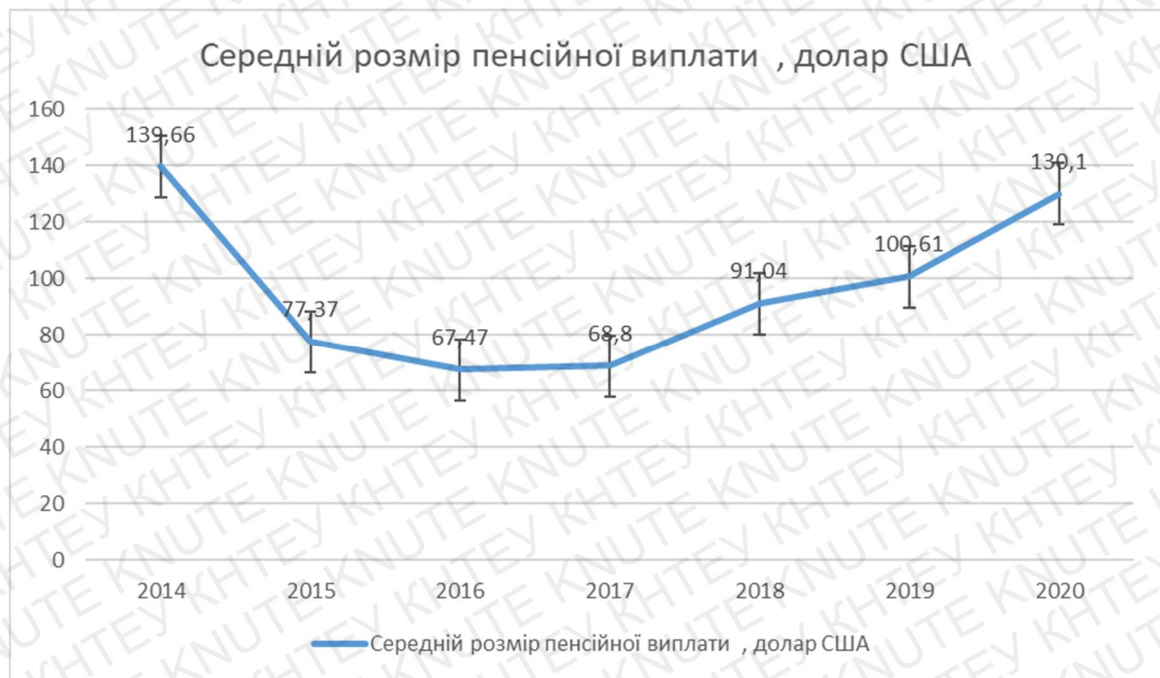

Рис. 2.2.2. Динаміка середнього розміру пенсійної виплати в Україні, долар США

Ми можемо спостерігати тенденцію збільшення середнього розміру пенсії, але не зважаючи на це працюючих пенсіонерів не зменшується. Більшість отримувачів пенсійних виплат змушені бути економними в своїх витратах, в той час як ціни на продукти, комунальні послуги, медикаменти та інші блага для

достойного життя стрімко зростають. Українські пенсіонери опинилися в скрутному матеріальному становищі через такі причини :

- зміни демографічної структури;
- висока частка тіньової економіки;
- низький рівень зайнятості та міграції;
- малі зарплати та загальна слабкість економіки.

Всі ці причини впливають на розмір пенсійних виплат та на рівень життя непрацюючої частини населення України.

2.3. Особливості розвитку недержавного пенсійного забезпечення

На сьогодні загальнообов'язкова державна система пенсійного забезпечення не здатна забезпечити не працююче населення України високим рівнем пенсії. Натомість, участь в недержавному пенсійному забезпеченні дозволить майбутнім пенсіонерам отримати додаткове джерело виплат та забезпечити високий рівень життя на пенсії.

Отже система недержавного пенсійного забезпечення - це складова частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб, крім випадків, передбачених законами, у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [27].

Недержавне пенсійне забезпечення здійснюється на принципах: □
законодавчого визначення умов недержавного пенсійного забезпечення;

- заінтересованості фізичних осіб у недержавному пенсійному забезпеченні;
- добровільності створення пенсійних фондів юридичними та фізичними особами, об'єднаннями фізичних осіб та об'єднаннями юридичних осіб;
- добровільної участі фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення та вибору виду пенсійної виплати ;
- добровільності прийняття роботодавцем рішення про здійснення пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;
- економічної заінтересованості роботодавця у здійсненні пенсійних внесків на користь своїх працівників до системи недержавного пенсійного забезпечення;
- неможливості необгрунтованої відмови роботодавця від здійснення пенсійних внесків до системи недержавного пенсійного забезпечення на користь своїх працівників, якщо роботодавець розпочав здійснення таких пенсійних внесків;
- рівноправності всіх учасників пенсійного фонду, які беруть участь в одній пенсійній схемі;
- розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів інших суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та накопичувального пенсійного страхування з метою захисту майнових прав учасників пенсійного фонду та унеможливлення банкрутства пенсійного фонду;
- визначення розміру пенсійної виплати залежно від суми пенсійних коштів, облікованих на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду або застрахованої особи;
- гарантування фізичним особам реалізації прав;
- цільового та ефективного використання пенсійних коштів;

- державного регулювання розміру тарифів на послуги, що надаються у системі недержавного пенсійного забезпечення;
- відповідальності суб'єктів системи недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм ;
- державного регулювання діяльності з недержавного пенсійного забезпечення та нагляду за його здійсненням [27].

Суб'єктами недержавного пенсійного забезпечення є:

- недержавні пенсійні фонди;
- страхові організації, які уклали договори страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду;
- банківські установи, які уклали договори про відкриття пенсійних депозитних рахунків;
- вкладники та учасники пенсійних фондів, учасники накопичувальної системи пенсійного страхування;
- вкладники пенсійних депозитних рахунків;
- учасники недержавного пенсійного забезпечення;
- засновники пенсійних фондів;
- роботодавці - платники корпоративних пенсійних фондів;
- саморегульвні організації суб'єктів, які надають послуги у сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- органи державного нагляду і контролю у сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- адміністратори пенсійних фондів;
- компанії з управління активами;

- зберігачі;
- аудитори;
- особи, які надають консультаційні та агентські послуги [27].

Відповідно до законодавства недержавне пенсійне забезпечення здійснюється:

- недержавними пенсійними фондами шляхом укладення пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів. Недержавні пенсійні фонди надають таку послугу на третьому рівні національної пенсійної системи.

- страховими організаціями шляхом укладення договорів страхування довічної пенсії, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду. На сьогодні страхові організації в Україні небагато, так як населення не має довіри до послуг які вони пропонують. Ще одна причина недовіри, пов'язана з нетривалим практичним досвідом діяльності на страхових ринках України;

- банківськими установами шляхом укладення договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб.

Найбільше послуг серед цих трьох фінансових інститутів надають пенсійні фонди, які здебільшого і являють собою систему недержавного пенсійного забезпечення. Повноправно функціонувати вони можуть лише після включення до державного реєстру фінансових установ. Державний реєстр фінансових установ надає пенсійному фонду право на провадження діяльності з недержавного пенсійного забезпечення. Реєстрація пенсійного фонду як юридичної особи та фінансової установи проводиться у такому порядку:

- 1) погодження статуту пенсійного фонду Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

2) державна реєстрація пенсійного фонду як юридичної особи відповідно до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців";

3) погодження складу ради фонду Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у встановленому нею порядку;

4) включення пенсійного фонду до Державного реєстру фінансових установ та реєстрація пенсійних схем Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у встановленому нею порядку

[24].

Також для забезпечення управління та здійснення контролю за поточною діяльністю пенсійний фонд утворює – Раду пенсійного фонду. Рада фонду складається з п'яти осіб, голову та секретаря обирають простою більшістю голосів. Члени ради фонду зобов'язані діяти лише в інтересах учасників фонду та належно виконувати свої обов'язки. Також вони несуть відповідальність за порушення вимог Закону України « Про недержавне пенсійне забезпечення» та нормативно-правових актів національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. На цьому етапі розробляється та затверджується інвестиційна декларація та статус пенсійного фонду .Інвестиційна декларація містить основні принципи діяльності пенсійного фонду:

- опис пенсійних схем, у яких зазначено умови та порядок недержавного пенсійного забезпечення;
- організація персоналізованого обліку та звітності;
- порядок отримання вкладниками і учасниками фонду інформації про стан своїх індивідуальних пенсійних рахунків; принципи інвестиційної політики інші.

Недержавні пенсійні фонди здійснюють своє функціонування з метою накопичення пенсійних коштів та її виплати. Також рада пенсійного фонду укладає договір з адміністратором, для виконання управління пенсійним фондом. Від імені пенсійного фонду адміністратор має право укладати контракти з її учасниками, також він веде персоніфікований учасників фонду сплачених внесків і накопичуваних коштів. Також в обов'язки адміністратора входить розрахунок та здійснення пенсійних виплат та здійснює звітування перед радою недержавного пенсійного фонду.

Адміністратором недержавного пенсійного фонду може бути :

- юридична особа, яка надає професійні послуги з адміністрування недержавних пенсійних фондів (професійний адміністратор);
- юридична особа - одноосібний засновник корпоративного пенсійного фонду, який прийняв рішення про самостійне здійснення адміністрування такого фонду;
- компанія з управління активами - інвестує пенсійні активи згідно з умовами договору з радою недержавного пенсійного фонду, інвестиційною декларацією та законодавством. Також здійснює облік та забезпечує відображення у звітності вартості активів, розподілу коштів за активами та інвестиційного доходу

Юридична особа, яка має намір провадити діяльність з адміністрування пенсійних фондів, повинна отримати в національній комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, ліцензію на провадження діяльності з адміністрування пенсійних фондів [27].

Зберігачем пенсійного фонду може бути Національний банк України або любий комерційний банк який отримав ліцензію від Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Банк зберігач надає розрахунково клірингові послуги та здійснює депозитарні з цінними паперами недержавного пенсійного фонду. В

обов'язки банків зберігачів входить розрахунок чистої вартості активів і чистої вартості одиниці пенсійних активів, також здійснює контроль інвестиційних транзакцій компаній з управління активів та інвестиційні декларації недержавного пенсійного фонду.

Сьогодні недержавне пенсійне забезпечення не відіграє важливу роль у системі пенсійного забезпечення. Здебільшого населення України не має довіри до недержавних пенсійних фондів, причина якої є їхня недовіра до фінансових інститутів. В 2020 році за даними Державного реєстру фінансових установ налічується 63 недержавних пенсійних фондів та 20 адміністраторів недержавного пенсійного фонду. Порівнюючи 2020 рік з 2015 роком, ми можемо спостерігати незначну тенденцію до зменшення кількості недержавних пенсійних фондів, а саме 12 одиниць. В 2019 році було незначне збільшення – 65 пенсійних фондів, але вже в 2020 показник зменшився на 2 одиниці. Значних змін адміністраторів пенсійного фонду за аналізований період не спостерігається. Додаток А.[20-22]

Найбільше недержавних пенсійних фондів зареєстровано в Києві, а саме станом на 2020 рік – 40 пенсійних фондів. В 2015 році недержавних пенсійних фондів було 53, тобто зареєстрованих пенсійних фондів в столиці зменшилося на 13 одиниць. Додаток Б. [20-22]

Не зважаючи на зменшення кількості недержавних пенсійних фондів та адміністраторів недержавних пенсійних фондів спостерігається збільшення пенсійних внесків майже у два рази. Табл. 2.3.1 [20-22]

В 2015 році пенсійні внески становили 1808,2 млн. грн., а в 2020 становили 2377,9 млн. грн, тобто збільшення відбулося на 569,7 млн. грн. Також спостерігається збільшення показників загальної вартості активів, так в 2015 вони становили 2469,2млн грн, в 2020 становили 3563,7млн. грн. – збільшення відбулося на 1094,5 млн. грн.

Найбільшу частку внесків сплачують юридичні особи, так в 2015 році становили 1736,1 млн. грн., а в 2020 становили 2075,5 млн, грн, збільшення відбулося на 339,4 млн. грн. Також значно збільшилися внески фізичних осіб, так в

2015 році вони становили 71,4 млн. грн., а в 2020 році становили 300,7млн. грн., тобто збільшення відбулося на 229,3 млн. грн.

Табл. 2.3.1. Показники діяльності недержавних пенсійних фондів
за 2015-2020 роки

Показники	Станом на 2015	Станом на 2016	Станом на 2017	Станом на 2018	Станом на 2019	Станом на 2020	Темп приросту %	
							2019-2018	2020-2019
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	59,7	62,6	58,7	68,8	77,1	87,8	12,1	13,9
Загальна кількість учасників НПФ, тис. Осіб	883,7	836,7	840,8	855,3	874,6	883,0	2,3	1,0
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2469,2	1980,0	2465,6	2 745,2	3 143,3	3 563,7	14,5	13,4
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1808,2	1886,8	1897,3	2 000,5	2 160,8	2 377,9	8,0	10,0
у тому числі:								
- від фізичних осіб	71,4	80,3	124,3	172,1	222,7	300,7	29,4	35,0
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,0	50,0
- від юридичних осіб	1736,1	1806,3	1772,3	1 827,7	1 937,3	2 075,5	6,0	7,1
Пенсійні виплати, млн. грн.	421,4	557,1	696,3	809,9	947,4	1 107,4	17,0	16,9
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	75,6	82,2	78,8	81,3	83,9	87,0	3,2	3,7
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1266,0	872,2	1455,5	1 767,7	2 200,0	2 635,7	24,5	19,8
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	1095,0	657,0	1183,9	1 440,5	1 810,9	2 179,5	25,7	20,4
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	171,0	215,2	271,5	327,2	389,1	456,1	18,9	17,2

На сьогодні третій рівень української пенсійної системи не достатньо розвинутий, також його частка забезпечення кількості пенсіонерів додатковими фінансовими ресурсами є незначною. Для залучення більшої кількості учасників недержавного пенсійного забезпечення, потрібно створити сприятливі законодавчі та податкові умови функціонування страхових компаній та банківських установ, які б зацікавили та викликали довіру.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. Світовий досвід розвитку систем пенсійного забезпечення

У світовій практиці пенсійного забезпечення прийнято розглядати кілька основних моделей пенсійної системи. Усі вони базуються на принципах розподілу чи акумуляції та мають специфічні особливості, які враховуються при розробці національних моделей пенсійного страхування. Існуючі пенсійні моделі можна класифікувати за фінансовими ресурсами, централізацією, структурою, специфікою країни, стратегією, рівнем економічного розвитку, моделлю Світового банку, типом реформи.

Особливості формування фінансових ресурсів виділяють пенсійні моделі:

- 1) солідарні пенсійні системи – коли працівники та роботодавці здійснюють міжпоколільні трансфери, тобто генерують фінансові ресурси для фінансування пенсій;
- 2) капіталізовані (накопичувальні) – ґрунтуються на накопиченні працівником фінансових ресурсів на особовому рахунку під час трудової діяльності та передбачають обов'язкові ринки капіталу, через які здійснюються тимчасові трансферти. Розмір пенсії залежить від кількості грошей, накопичених під час працевлаштування.

Пенсійні системи більшості держав-членів ЄС фінансуються за рахунок державних субсидій. Програми професійного заощадження зазвичай використовуються як додатковий рівень виплат на пенсію. Виняток становить Франція, де застосовується розподільний принцип фінансування. Третій рівень пенсійної системи в індустріальних країнах – це добровільне пенсійне забезпечення

[15]. Україні варто використовувати індивідуальні ощадні рахунки із обов'язковими та добровільними внесками замість системи розподілу. Перевага такого підходу полягає в тому, що гроші з ощадного рахунку будуть належати лише громадянину і можуть передаватися у спадщину, що стане прекрасним ресурсом для підвищення пенсій у перспективі.

В європейських країнах, пенсіонери можуть брати участь зразу в кількох системах, але для цього потрібно враховувати розмір заробітної плати, кількість роботодавців, стаж, загальний дохід сім'ї та інші. Також багато європейців, для забезпечення гідної старості, створюють особисті накопичення вкладаючи гроші в страхові компанії.

В Сполучених Штатах Америки функціонує як державна, так і приватна пенсійні системи. Завдяки цьому американці можуть забезпечити собі не одну, а три пенсії: державну, приватну колективну за місцем роботи і приватну індивідуальну шляхом відкриття особистого пенсійного рахунка.

Державну пенсійну систему формують внески, які сплачують працюючі громадяни в Пенсійний фонд Сполучених Штатів Америки. Ставка виплати становить 7,65% і для працівника і для роботодавця, тобто загальний внесок становить 15,3%. Приватні підприємці та самозайняті особи сплачують внесок в подвійному розмірі.

Кошти, які громадянин перераховує в приватні пенсійні фонди Сполучених Штатів Америки, належать особисто йому. А тому американці самі вирішують, скільки грошей і на які рахунки мають намір відкласти. Максимальна сума внесків не повинна перевищує 15 %, та не є обов'язковою.

Приватні рахунки в Сполучених Штатах Америки називають Individual Retirement account (IRA). Гроші на ньому заморожуються фондом аж до виходу на пенсію, а якщо платник захоче їх зняти, йому доведеться сплатити пеню. Щодо розміру виплат, то компанія встановлює їх сама. Коли перед американцем стоїть

вибір, якому підприємству віддати перевагу при влаштуванні на роботу, він вибирає ту, яка більше платить в рахунок накопичувальної пенсії [18].

Пенсійна система Сполучених Штатів Америки здобула славу одних з найбільш ефективних та заплутаних у світі. Але в Глобальному пенсійному індексі Інституту Mercer CFA, Сполучені Штати Америки зайняли в рейтингу вісімнадцяте місце. Табл. 3.1.1.[4].

Табл.3.1.1.Глобальний пенсійний індекс Мельбуерна Мерсер по країнах в 2020 році

№	Країна	Індекс	№	Країна	Індекс
1	Нідерланди	82,6	21	Колумбія	58,5
2	Данія	81,4	22	Іспанія	57,7
3	Ізраїль	74,7	23	Саудівська Аравія	57,5
4	Австралія	74,2	24	Перу	57,2
5	Фінляндія	72,2	25	Польща	54,7
6	Швеція	71,2	26	Бразилія	54,5
7	Сінгапур	71,2	27	Південна Африка	53,2
8	Норвегія	71,2	28	Австрія	52,1
9	Канада	69,3	29	Італія	51,9
10	Нова Зеландія	68,3	30	Індонезія	51,4
11	Німеччина	67,3	31	Південна Корея	50,5
12	Швейцарія	67,0	32	Японія	48,5
13	Чилі	67,0	33	Китай	47,3
14	Ірландія	65,0	34	Індія	45,7
15	Великобританія	34,9	35	Мексика	44,7
16	Бельгія	63,4	36	Філіппіни	43,0
17	САР	61,1	37	Туреччина	42,7
18	США	60,3	38	Аргентина	42,5

19	Малайзія	60,1	39	Тайланд	40,8
20	Франція	60,0			

Перші два місця закріпили за собою Нідерланди та Данія, як найкращі пенсійні системи у світі. Ключовою особливістю пенсійних систем цих країн є багаторівневий пристрій.

Пенсійна система Нідерландів складається з трьох рівнів:

- соціальна базова пенсія - забезпечує близько 50% виплат;
- професійне (додаткове) забезпечення становить 1/3 частину пенсії; □ добровільне індивідуальне забезпечення.

Розмір пенсії не залежить від заробітної плати чи податків, які надійшли в державний бюджет під час трудової діяльності. На пенсію від держави можуть розраховувати всі громадяни Нідерландів старше 65 років, які прожили в країні не менше 50 років. Розмір виплат залежить і від сімейного стану людини: самотні пенсіонери претендують на 70% (більше 1100 євро), пари - на 50% кожен (майже 900 євро). Також у країні-лідері пенсіонери отримують близько 80%

передпенсійного доходу після припинення роботи. Крім обов'язкового першого і другого рівнів, в країні один з найвищих в Європі відсоток громадян, які роблять добровільні пенсійні накопичення в молодому віці — 28% [12].

В Данії діє досить цікава пенсійна система. Вона складається з двох основних елементів – це пенсія від держави та пенсія яку людина отримує з пенсійного фонду. Пенсійні виплати по досягненні 65 років дозволяють данським пенсіонерам жити небідно навіть у тих випадках, якщо в молодшому віці людина мала низьку зарплату або з якихось причин не працювала взагалі. Державна пенсія вираховується у такий спосіб: якщо людина мала велику зарплатню і тепер у неї є великі накопичення, її пенсія буде нижчою. І навпаки, якщо людина не заробляла багато, або взагалі не працювала, то держава платитиме їй більше.

В більшості країн світу, переважає пенсійна система заснована за принципом солідарності поколінь, тобто пенсії виплачуються за рахунок обов'язкових платежів зайнятого населення. Однак з кожним роком такий принцип стає одним з найбільших проблем пенсійного фонду, так як динамічне збільшення кількості старшого населення властиве всім країнам.

Зазначимо, що не тільки демографічна проблема має вплив на ефективність пенсійного забезпечення. В окремо взятій країні, на забезпечення гідної пенсії впливають такі фактори:

- рівень економічного розвитку країни;
- наявність та розвиненість фінансових інститутів, що здійснюють пенсійне накопичення;
- законодавство, яке регулює пенсійне забезпечення;
- відсотки відрахувань з кожної заробітної плати;
- пенсійний вік;
- стаж;
- інші фактори.

Уряд закордонних країн має зацікавленість в забезпеченні високого рівня життя людей на пенсії. Нажаль, рівень життя українських пенсіонерів є значно нижчим від європейських.

Зазначимо, що кожна європейська країна має різні параметри для визначення розміру пенсії, а саме:

- трудовий стаж;
- середня заробітна плата в рік;
- індексація;
- займана посада;
- специфіка професії;
- прожитковий мінімум; наявність інвалідності; інші пільги.

У Німеччині, Великобританії та Франції пенсії захищені від макроекономічних ризиків: пенсіонери цих країн не бояться інфляції, переходу на іншу валюту та інших негативних факторів. Їм забезпечений гідний рівень життя, який можна порівняти з періодом продуктивної трудової діяльності [29].

Також в більшості країнах, чоловіки та жінки виходять на пенсію в однаковому віці. Табл. 3.1.2. [36]

Табл.3.1.2. Пенсійний вік в країнах ЄС

Країна	Чоловік, роки	Жінка, роки
Німеччина	65,9	65,9
Грузія	65	60
Румунія	65	61,3-61,5
Литва	64	63
Іспанія	66	66
Франція	66,7	66,7
Італія	67	67
Люксембург	65	65
Нідерланди	66,4	66,4
Австрія	65	60
Польща	65	60
Фінляндія	65	65
Швеція	62	62
Хорватія	62,6	65

В Україні вік виходу на пенсію для чоловіка та жінки є однаковий – 60 років. Хоча в Грузії, Румунії, Литві, Австрії, Польщі та Хорватії, жінки виходять на пенсію раніше чоловіків. Головною причиною, є те що жінки менш витривалі на відмінну від чоловіків (працюють на 3-5 років довше), також в стаж жінки враховується період по догляду за новонародженою дитиною.

Також в більшості країн головною умовою для виходу на пенсію є страховий стаж. Так для нарахування мінімальної пенсії в Німеччині, Великобританії, Швеції, Норвегії, Франції та Данії, потрібно мати трудового стажу не менше - 40 років, в Іспанії - 37 років , в Польщі – 15-20 років. Чим більший трудовий стаж буде мати майбутній пенсіонер, тим більшу пенсію він отримає. Табл. 3.1.3. [29]

Табл.3.1.3 Середня пенсія та мінімальний трудовий стаж в різних країнах Європи

Країна	Мінімальний трудовий стаж, роки	Середня пенсія, грн.
Німеччина	40	1400
Великобританія	40	900
Франція	40	1200
Данія	40	1800
Швеція	40	1000
Норвегія	40	2000
Польща	15-20	460
Іспанія	37	900

Уряд багатьох країн, займається реформуванням пенсійної системи, а саме впровадження накопичувальної пенсійної системи. На сьогодні солідарна система

не здатна покрити всі витрати пенсійного фонду, тому багато країн і впроваджують накопичувальну. Хоча є країни де впроваджена тільки солідарна або тільки накопичувальна пенсійна система. Наприклад на Кубі працює виключно тільки солідарна пенсійна система : пенсії виплачують громадянам які досягли пенсійного віку та мають 25 років трудового стажу.

Наразі солідарна пенсійна система домінує в Польщі, Туреччині, Єгипті, Китаї, Фінляндії та Швейцарії. Наприклад, в Швеції 16% зарплати працівника відраховують до пенсійних зобов'язань, 2,5% – йдуть на приватний пенсійний рахунок. У Польщі є обов'язкові пенсійні внески (19,5% фонду оплати праці відраховують в пенсійний фонд), а також існують приватні пенсійні фонди. У Єгипті, Туреччині та Ірані пенсію починають платити з настанням пенсійного віку, але при наявності необхідного трудового стажу. У Китаї державні пенсії платять тільки колишнім державним службовцям, інші роблять внески із зарплати в пенсійний фонд.

В Пакистані впроваджена лише накопичувальна пенсійна система, тобто громадяни які працюють сплачують внески на свої пенсійні рахунки. Також накопичувальна пенсійна система домінує у Великій Британії, Італії, Австрії, Німеччині, Франції, США, Нідерландах, Грузії, Чилі, Аргентині, Перу, Колумбії, Індії та Казахстані. У Британії базова пенсія виплачується по досягненню пенсійного віку, але від державної пенсії можна відмовитися і не платити внески. У більшості працівники відраховують внески в пенсійні страхові фонди [42].

Практика функціонування загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в різних країнах демонструє як негативну так і позитивну сторону. Однією з головних причин впровадження накопичувальної системи є дисбаланс пропорції старого та молодого покоління. Але не всіх країнах накопичувальна пенсійна система продовжує продуктивно функціонувати.

Наприклад, на сьогоднішній день в Польщі існує дві пенсійні моделі. Перша модель є солідарною пенсійною системою яка стосується громадян які народилися

до 1949 року, а друга модель – для народжених після 1949 року, яка залежить від розміру внесків. Учасники другої моделі пенсійної системи можуть самі вирішувати куди скеровувати свої внески, на особисті рахунки ZUS (управління соціального страхування) , чи на особистий рахунок у відкриті пенсійні фонди (частка внеску 7,3%). В 2020 році бюджет пенсійного фонду Польщі складав 290,8 млрд. золотих (63,2 млрд. євро), з них внески склали лише 71% річних доходів , ще 25% надала держава. За прогнозами ZUS, до 2025 року річний дефіцит пенсійного фонду може скласти 77млрд. золотих. В 2022 році уряд Польщі планує ліквідувати відкриті пенсійні фонди. Всі учасники відкритих пенсійних фондів матимуть змогу перевести свої внески повністю на солідарну систему або на індивідуальні пенсійні рахунки.

В Угорщині з 1998 по 2010 рік існувала трирівнева пенсійна система. Але через борги перед міжнародними кредиторами та наявність великого дефіциту бюджету (11%), Угорщина була змушена націоналізувати кошти приватних пенсійних фондів та відмовитися від другого рівня пенсійної системи. Рекордний дефіцит пенсійного фонду був у 2019 році , та складав 127 млрд. форинтів (приблизно 355 млрд. євро). Головними недоліками Угорської пенсійної системи є:

□ відсутність централізованої автоматизованої системи ведення персоніфікованого обліку внесків і заробітку всіх працівників не сприяє зміцненню фінансової стабільності системи соціального страхування та має інші несприятливі недоліки;

□ запровадження обов'язкової накопичувальної системи за рахунок зменшення надходжень коштів до системи соціального страхування породжує великий дефіцит державних фінансів, що при невмілому регулюванні може спричинити інфляцію та інші негативні наслідки;

□ гарантування мінімальної ставки інвестиційного доходу спричинює зростання адміністративних витрат і не дає жодних переваг учасникам у виборі пенсій-них кас;

□ питання скорочення адміністративних витрат у накопичувальній системі тісно пов'язані з правовим регулюванням переходу людей з однієї пенсійної каси в іншу, допущенням відкритих пенсійних кас.

Пенсійна система Румунії з 2008 року складалася з чотирьох компонентів, а саме:

- Державна пенсія на основі солідарної системи (на неї йде 10,5% зарплати).
- Накопичувальна пенсія в приватних фондах: обов'язкова для осіб у віці до 35 років та добровільна – у 35-45 років. На них скеровують 6% від усього пенсійного внеску (10,5%). Вони поступають на індивідуальний пенсійний рахунок, звідки їх інвестують.
- Добровільна накопичувальна пенсія у приватних компаніях.
- Приватні пенсії, як додаток до трьох попередніх (добровільно) [19].

В дослідженні United States Agency for International Development (UASID) про «Обов'язкові накопичувальні пенсійні системи (2-й рівень)», зазначається що така пенсійна система має позитивний результат. Реальна дохідність накопичувальних пенсійних фондів є позитивною та значно перевищує рівень інфляції [23]. Проте і така пенсійна система має свої негативні сторони, так як в ній закладена нерівність через різні терміни виходу на пенсію для різних професій чи категорій осіб. Також на це впливає величезний розрив між мінімальною і середньою пенсією. Зараз дефіцит пенсійної системи складає 16,7 млрд лей або 3,4 млрд. євро. [19].

Пенсійна система Словаччини так само як і в Угорщині, складається з трьох рівнів. Але в Словаччині накопичувальна пенсія є добровільною лише для громадян віком до 35 років, а для тих хто є старше вона є обов'язковою. Отже, пенсіонери отримують пенсію із двох фондів: солідарної та накопичувальної (близько 500 євро). Зазначимо, що через демографічну проблему до 2070 року дефіцит пенсійної системи Словаччини може складати понад 7% ВВП країни [28].

Україна проводить низку структурних реформ у сфері пенсійного забезпечення, але основна пенсія забезпечується на державному рівні, а недержавні пенсійні фонди пропонують додаткові пенсії. Переважна більшість країн з розвинутою економікою мають багаторівневу пенсійну систему і проводять параметричні (а не структурні) реформи.

Досвід країн світу показує, що процес реформування пенсійної системи повинен бути послідовним, заснованим на підвищенні рівня відповідальності громадян за своє майбутнє, стимулюючи їх економити частину грошей, зароблених для старості, долаючи патерналістські настрої, пристосовуючись до нових умов життя. В Україні переважає стратегія солідарності розвитку пенсійного забезпечення, тому існує об'єктивна потреба в структурній реформі.

Переважає більшість країн з розвинутою економікою мають змішану пенсійну систему. В деяких країнах світу все ще функціонують лише перший та третій рівень пенсійного забезпечення, але з часом перед ними постає однакова проблема – пенсіонерів більше ніж працюючих громадян. Ця проблема змушує їх запроваджувати другий рівень пенсійного забезпечення, що не завжди є вдалим рішенням.

Країни які не мають високого рівня макроекономічної стабільності, з запровадженням другого рівня пенсійного забезпечення можуть стикнутися з низкою ризиків, а саме:

- з знецінення пенсійних накопичень унаслідок інфляції;
- з впливом фінансового - економічної кризи (солідарна система є більш стійкішою до впливу фінансової кризи).
- з подальшим погіршення фінансового стану Пенсійного фонду.

3.2. Напрями вдосконалення пенсійного забезпечення як важливої складової соціального захисту населення в Україні

Рівень соціального захисту населення є показником реального економічного зростання в країні. На сьогоднішній день рівень пенсійного забезпечення в Україні залишається досить низьким та не достатнім.

Сучасна пенсійна система України більше не в змозі забезпечувати гідний рівень життя своїм пенсіонерам. Значна частина доходів українського населення є тінізованою, а це значить що внески в повній свої мірі не надходять до бюджету Пенсійного фонду. Також працююча солідарна система більше не є справедливою та ефективною, а пенсія не є достатньою для безбідної старості.

Головною метою пенсійної системи є забезпечення достатнього рівня життя пенсіонерів, але рішення які були запровадженні урядом не є спрямовані на відновлення соціальної справедливості. В Україні можна виділити чотири етапи реформування пенсійної системи. Табл. 3.2.1.[37]

Пенсійна реформа, розпочата у 2004 році, мала суттєво покращити рівень соціального захисту українських пенсіонерів. Але як тоді, так і нині реформа не працює в повному форматі. Накопичувальна система не впроваджена, а система недержавного пенсійного забезпечення знаходиться на початковому етапі становлення [13].

Табл 3.2.1. Етапи реформування пенсійної системи в Україні

Період	Реформи
--------	---------

Перший етап 1991 -2003 рр.	Період інерційного успадкування та екстенсивного поширення. Пенсійна політика зводилася переважно до розширення вже існуючих та впровадження нових пільг і привілеїв, зокрема: - розширено переліки професій/робіт, що дають право дострокового виходу на пенсію за віком та пенсію за вислугу років; - надано нові пільги зі сплати меншого розміру внесків (для фізичних осіб – підприємців, сільськогосподарських виробників та ін.) та поширено практику списання заборгованості зі сплати внесків; - встановлено так звані спеціальні пенсії із значно вигіднішими умовами для державних службовців, службовців місцевого самоврядування, народних депутатів та їхніх помічників, наукових і науково-педагогічних працівників, журналістів, суддів, прокурорів тощо.
Другий етап 2004 р. -вересень 2011 р.	Спроба побудувати трирівневу пенсійну систему на страхових засадах. Реформа-2004 передбачувала таку конструкцію: - перший рівень – реформована в бік посилення страхових принципів існуюча солідарна система (PAYG); - другий рівень – обов’язкове державне накопичувальне страхування; третій рівень – недержавне пенсійне забезпечення за добровільної участі.
Третій етап Жовтень 2011р.- 2014 р.	Істотні параметричні зміни у солідарній системі з метою стимулювати населення до подовження трудового періоду: - розпочато поступове підвищення пенсійного віку для жінок за графіком дати народження з кроком «півроку на рік»; - підвищено вимоги до стажу для призначення страхових пенсій: мінімальний стаж для призначення пенсії за віком зріс з 5 до 15 років, пенсії за віком у розмірі, не нижчому за мінімальну – з 20 до 30 років для жінок, з 25 до 35 років для чоловіків; - введено більш гнучку систему нарахування бонусів за відтермінування виходу на пенсію та істотні обмеження індексації виплат працюючим пенсіонерам.
Четвертий етап 2014 р. – дотепер	Жорсткі обмеження та замороження індексації пенсій. Гостра економічна криза, посилена напруженою військово-політичною ситуацією, спонукала до запровадження режиму жорсткої економії та консолідації соціальних видатків. У рамках пенсійної системи значна кількість заходів була спрямована на обмеження можливостей раннього виходу на пенсію: - скасовано дострокові пенсії для безробітних, які зареєстровані в Державній службі зайнятості і яким з моменту звільнення до досягнення пенсійного віку залишилося не більше 1,5 року; - істотно скорочено перелік виробництв, професій, посад, зайнятості в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах; - розпочато поступове підвищення на 5 років пенсійного віку та/або загального страхового стажу, необхідного для раннього виходу на пенсію за віком; - встановлено обмеження мінімального віку та розпочато поступове підвищення на 5 років професійного страхового стажу, необхідного для виходу на пенсію за вислугу років.

Також на другому етапі у солідарній системі було зроблено важливі кроки до посилення фінансової стійкості:

- запроваджено персоніфікацію обліку та контроль фактичної сплати внесків
- при визначенні страхового стажу (щомісяця потрібно сплатити суму, не меншу за мінімальний внесок);
- визначено нову пенсійну формулу, яка крім тривалості стажу враховує зарібок людини протягом усього трудового періоду (обраховується помісячно по відношенню до середнього по країні), скоригований на зарплатну базу нарахування пенсії;
- уточнено розмежування пенсійних програм за джерелами фінансування на
  - страхові, які фінансуються з власних надходжень Пенсійного фонду, та невластиві, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів [37].

Сьогодні відбувається реформування тільки першого рівня пенсійної системи, а саме: збільшення пенсійного віку, обмеження пенсій працюючим пенсіонерам, запобігання передчасному виходу на пенсію та інше. Деякі кроки знаходяться лише на стадії обговорення. Усе це викликає незадоволення з боку українських громадян. Негативна реакція простежується саме щодо збільшення пенсійного віку, бо більшість потенційних пенсіонерів не доживають до нього. Негативно реагують і на обмеження пенсій працюючим пенсіонерам, адже потреба працювати виникає не від достатнього рівня життя. Саме тому є необхідність у додатковому заробітку [33].

Отже, основними проблемами системи пенсійного забезпечення є:

- Складна демографічна ситуація;
- Низький рівень макроекономічного стану держави;

- Незбалансованість бюджету Пенсійного фонду ;
- Значна тінізація доходів; □ Низький рівень пенсій .

Попри переваги та недоліки солідарна система не здатна забезпечити повноцінний рівень життя пенсіонерів, тому вона поступово зменшує свою вагу та має потребу в реформуванні. Солідарна система збанкрутувала та не може підтримувати себе, тому уряд, виступаючи гарантом, взяв її на власне забезпечення. Але це означає лише те, що як самостійна пенсійна система вона не платоспроможна та не дієва [3].

Україні вкрай необхідна якісна та ефективна пенсійна реформа задля посилення соціального захисту громадян, які отримали статус пенсіонера, задля забезпечення гідного рівня життя за рахунок сталого розвитку системи пенсійного забезпечення України [35].

Наразі в Україні працює перший та третій рівень пенсійної системи, в той час як більшість країн світу користується змішаною пенсійною системою. В такій системі, ризики пов'язані з демографічною та економічною ситуацією розподіляються між трьома її рівнями, що дає змогу захистити майбутніх пенсіонерів від зниження загального рівня доходів. Отже змішана система дозволяє зробити пенсійну систему країни більш фінансово збалансованою та стійкою.

Реформування пенсійної системи розпочалося 1997 році, більше двадцяти років тому назад. Але не зважаючи на постійну ініціативу уряду, обговорення, обмін досвідом з іноземними колегами, запровадження обов'язкового накопичувального рівня не відбулося. Спочатку введення другого рівня пенсійного забезпечення планувалося на 2007 рік, а невдалі ініціативи уряду відбулися в 2011, 2018 та 2020 роках. Наразі уряд планує запуснути обов'язкове пенсійне забезпечення в 2023 році.

В українських умовах запровадження накопичувальної пенсійної системи може супроводжуватися низкою нових економічних та соціальних загроз. Також можливе загострення існуючих проблем в пенсійній системі, а саме:

□ Подальше погіршення фінансового стану Пенсійного фонду України. Внески які надходять до Пенсійного фонду України будуть перепрямовані до Накопичувального фонду, а це може викликати збільшення дефіциту в солідарній пенсійній системі. Покриття дефіциту коштів пенсійного фонду здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, що теж має негативні наслідки.

□ Зростання рівня інфляції. В умовах фінансової нестабільності та економічної кризи, швидке зростання рівня інфляції призводить до знецінення пенсійних накопичень.

□ Вплив фінансово-економічної кризи. Накопичувальна пенсія є більш вразливою до економічних криз, а для України яка на даний момент не здатна їм протистояти – це проблема. Солідарна пенсійна система є стійкішою до впливу фінансово-економічних криз.

Також запровадження в Україні другого рівня пенсійного забезпечення, дозволить сформулювати великий ресурс інвестицій та істотно збільшити пенсійні виплати, що в свою чергу покращить якість життя українців на пенсії.

Також така пенсійна система має низку переваг, а саме:

□ Українці стануть менш залежними від держави, яка здійснює та регулює пенсійні виплати.

□ Накопичення будуть індивідуальними і залежатимуть від людини, а не компанії чи держави.

□ Розмір майбутньої пенсії можна легше контролювати. Наразі абсолютна більшість пенсіонерів отримують пенсію близьку до мінімальної. Критерії для диференціації розміру пенсії стануть більш справедливими.

□ Пенсію можна успадкувати, якщо людина застрахована.

□ Система стає більш ефективною, адже на поле вступають недержавні компанії.

□ Накопичені гроші можна інвестувати різним чином: акції, цінні папери, золото, депозити, нерухомість тощо. Це завадить знеціненню пенсії на виході, оскільки, по-перше, українська валюта нестабільна, а по-друге, інфляція доволі висока.

□ Можна розподілити ризики виплати низьких розмірів пенсії між першим та другим рівнями пенсійної системи, тим самим застрахувавши майбутніх пенсіонерів від негативних демографічних тенденцій, економічних процесів в державі.

□ Посилення залежності розміру пенсії від трудового вкладу, що своєю чергою посилить зацікавленість громадян та їх роботодавців у сплаті пенсійних внесків [14].

Для отримання позитивних результатів від запровадження другого рівня пенсійного забезпечення, в Україні повинний бути забезпечений високий рівень макроекономічної стабільності. Також потрібно стабілізувати політичну ситуацію в країні, тобто діяльність уряду повинно бути спрямовано на систему оподаткування, фінансовій та інвестиційній сфері, а не лише на реформування пенсійної системи. На необхідність стабілізації політичної ситуації, визначаючи її як ризик упровадження другого накопичувального рівня в системі пенсійного забезпечення, вказує Л. Шалієвська, зазначала, що негативні політичні зміни (військові дії, загострення внутрішньополітичної ситуації, зміни в політичному курсі, зміни геополітичної ситуації) впливають на стабільність фінансової ситуації [40].

Сьогодні в Україні є кілька напрямів розвитку пенсійного забезпечення:

□ Зменшення трудової міграції та забезпечення українців новими робочими місцями. З 2010 року з України виїхали і не повернулися близько 4 млн українців,

а це є 10% працездатного населення країни. Вони не сплачують податків державі, зокрема єдиний соціальний внесок.

□ Зниження рівня корупції через встановлення покарань, що в свою чергу призведе до зниження рівня тіньової економіки на ринку праці;

□ Підвищення фінансової грамотності молоді, для активізації другого та третього рівня пенсійної системи.

□ Удосконалення солідарної пенсійної системи, щодо визначення співвідношення мінімального та максимального розміру пенсії і загалом щодо визначення максимальної пенсії.

□ Запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Накопичення коштів дасть можливість покращити матеріальний стан громадян України на пенсії. Також економіка країни отримає внутрішні довгострокові інвестиції, які спровокують розвиток та створення нових робочих місць .

□ Збільшення надійності недержавних пенсійних фондів та дотримання стандартів ЄС.

Ефективне реформування всіх трьох рівнів пенсійної системи може сприяти:

□ Забезпеченню збалансованості бюджету пенсійного забезпечення.
□ Підвищенню рівня економічної безпеки найбільш бідних верств непрацюючих громадян пенсійного віку.

□ Забезпеченню соціальної справедливості солідарної системи.
□ Підвищенню рівня задоволеності пенсіонерів.
□ Збалансованості діяльність Пенсійного фонду України, що може покращити фінансово-економічний стан країни та позитивно вплинути на рівень життя українців.

ВИСНОВКИ

Один із фундаментальних принципів побудови правової соціальної держави – гарантувати кожному громадянину рівень життя не нижче встановленого законом прожиткового мінімуму.

Слід сказати, що пенсійне забезпечення є одним із основних видів соціального забезпечення непрацездатних громадян, єдиним джерелом засобів для їх існування, а також одним із видів соціального забезпечення населення, який пов'язаний з виплатою щомісячних, і як правило, довічних грошових виплат – пенсій – непрацездатним громадянам у зв'язку з настанням певних найбільш несприятливих соціальних обставин – старості, інвалідності, втрати годувальника та інших, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення».

На сьогодні в Україні, з трьох рівнів пенсійного забезпечення працюють лише два, а саме солідарна система та система недержавного пенсійного забезпечення. Введення другого рівня обов'язкових пенсійних накопичень постійно відкладається. Одна з причин – проблема дефіциту солідарного рівня пенсійної системи. Також велику роль грає демографічна проблема - на одного пенсіонера припадає менше одного працюючого. З кожним роком населення України скорочується, а економіка переживає нечасті і нетривалі періоди зростання між черговими кризами, що не сприятливо впливає на роботу солідарної системи.

Сучасний стан пенсійної системи населення є найгострішою проблемою в соціальній сфері України. На жаль солідарна система більше не здатна виконувати покладені на неї функції, а система недержавного пенсійного забезпечення не є достатньо розвинута та не навіює довіри. Ці негативні тенденції роблять пріоритетним пошук нових джерел фінансових ресурсів для забезпечення ефективного функціонування пенсійної системи.

Стратегічним завданням держави є підвищення матеріального добробуту та створення гідних умов життя людей:

- забезпечення зайнятості населення;
- гарантування конституційних прав громадян на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, житло;
- переорієнтація соціальної політики на сім'ю, забезпечення прав та соціальних гарантій, які покладаються на сім'ї;
- надання підтримки найбільш вразливим верствам населення; □ поліпшення демографії.

Для того, щоб вивести пенсійну систему України з кризи, необхідно не лише реформувати солідарну систему, а й створити ефективну систему накопичення та сприяти розвитку добровільної пенсійної системи. Тому для поліпшення

функціонування пенсійної системи в майбутньому необхідно визначити стратегічні напрями розвитку пенсійного забезпечення в Україні.

Найближчим часом пріоритетними шляхами мають стати: ефективне впровадження другого та третього рівнів пенсійної системи України та розвиток ефективного інвестування фінансової частини пенсії громадян.

Тому питання рентабельності інвестицій є особливо актуальним. Для пенсійної системи важливо, щоб рентабельність інвестицій була вищою за рівень зростання заробітної плати, а не номінальну дохідність. Під кумулятивною частиною пенсійної системи розуміється її ринкова діяльність. Ефективність реального сектора економіки та якість інвестиційної діяльності залежатимуть від результатів її функціонування, але не від політичних уподобань.

Побудова багаторівневої системи пенсійного забезпечення, націлена на виховання фінансової відповідальності громадян за стан власного добробуту і матеріального забезпечення по завершенню своєї трудової діяльності через механізм власних накопичень – пенсійне самозабезпечення.

Слід зазначити, що накопичувальна пенсійна система не здатна вирішити всі проблеми пенсійної системи, вона має ряд своїх недоліків. Отже солідарна пенсія залежить від демографічного показника та є стійкою до інфляції, в той час як накопичувальна пенсія не є залежною від демографічних показників але є вразливою до фінансових ризиків.

Але є і деякі проблеми з реалізацією запропонованих нововведень. Серед них економічна неспроможність держави гарантувати стабільність валюти, що буде відкладена на рахунках для забезпечення громадян в старості. До економічних факторів належить також низька заробітна плата, що робить практично неможливим сплату великих сум податків. Крім того, існує певна недовіра до фондів, що фінансуються, що зумовлено досвідом створення таких фондів – трестів, некомерційних організацій, страхових організацій та установ.

Сучасний стан соціально-економічного розвитку України, в умовах якої доводиться запроваджувати обов'язкову накопичувальну пенсійну систему, є

об'єктивно непростю, тому потрібно визначити комплекс заходів щодо його втілення. Серед основних пріоритетів, які б дозволили ефективно ввести другий рівень та розвинути третій рівні пенсійної системи є :

- формування базових макроекономічних передумов. Серед них - постійне зростання ВВП держави порівняно до попередніх років, зниження рівня безробіття за рахунок створення нових робочих місць, невисокі темпи інфляції, підвищення заробітної плати;
- підвищення інвестиційної привабливості фінансових інструментів для вкладення коштів накопичувальних пенсійних програм. Формування стабільного фінансового ринку сприятиме розвитку економічної та соціальної інфраструктури держави, скорішому подоланню фінансової кризи;
- економічне виховання молоді та населення працездатного віку щодо запровадження обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, визначення її переваг для кожного громадянина.
- забезпечення інституціональної готовності пенсійної системи, яка передбачає створення інфраструктури та механізмів її ефективного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик О. Формування бюджету Пенсійного фонду України: інституційнопроцедурний аспект . Наука молода. – 2017. – № 15–16. – С.157–164.
2. Архів валютних курсів. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/archive/2020/>

3. Булигіна А. В., Загорська Д. М. Пенсійний фонд України та вдосконалення пенсійного забезпечення. Бізнес Інформ. 2020. №7. С. 160–165.
4. Глобальний пенсійний індекс Мельбурна Мерсер 2020 по країнам. Apostrophe.Ua. URL: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ff5mX0imJ7QJ:https://apostrophe.ua/ua/news/society/2021-09-13/vkakh-stranah-luchshe-vsego-jivetsya-pensioneram-mirovoy-reyting/243724+&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua>
5. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2020 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/kv/215064-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pfuza-2020-rik/>
6. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2019 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2121043-zvit-pro-vykonannya-byudzhetupensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2019-rik/>
7. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2018 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/1545965-zvit-pro-vykonannya-byudzhetupensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2018-rik-2/>
8. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2017 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/33974-zvit-pro-vykonannya-pokaznykivbyudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2017-rik/>
9. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2016 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/33972-zvit-pro-vykonannya-byudzhetupensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2016-rik/>
10. Звіт про виконання бюджету ПФУ за 2015 рік .Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/33970-zvit-pro-vykonannya-byudzhetupensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2015-rik/>
11. Конституція України : Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text>

Text

12. Кращі пенсійні системи Європи і в країнах Чилі :на що важливо дивитися в Україні. Price Media. URL: <https://media.price.ua/finance/krashhipensijnisistemi-yevropi-i-krah-v-chili-na-shho-vazhlivo-divitisya-ukrayini.html>
13. Минюк О. Ю., Минюк Д. І. Пенсійна реформа в Україні: реалії та вимоги сьогодення. Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». 2017. № 1.С. 103–109.
14. Накопичувальні пенсії в Україні стануть обов'язковими : переваги та недоліки. Економіка 24. URL: https://economy.24tv.ua/ru/nakopitelnajapensionnaja-sistema-v-ukraine-pljusy-i-minusy-pensii_n1350355
15. Онишко С.В. Потенціал розбудови пенсійної системи в Україні у контексті зниження ризиків державних фінансів.Актуальні проблеми економіки. – 2018. – № 3. – С. 257
16. Остапенко Л. Добровільна система у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування . Праця і зарплата. – 2012. – № 20. – С. 6-7.
17. Пенсія за віком. Умови дострокового виходу на пенсію за віком. Безоплатна правова допомога. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Пенсія_за_віком._Умови_дострокового_виходу_на_пенсію_за_віком
18. Пенсія та пенсійна система в США. Правова та юридична підтримка мігрантів. URL: <https://migrant.biz.ua/ssha/zhittya-ssha/pensiia-v-ssha.html>
19. Пенсія як в Польщі. Країни Східної Європи давно провели пенсійні реформи. Успішно? Ліга. Фінанси. URL: <https://finance.liga.net/pension/article/pensiya-kak-v-polshe-strany-vostochnoyevropy-davno-proveli-pensionnye-reformy-uspeshno>

20. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2020 URL: https://www.nssmc.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/04/npf_4_kv-2020.doc
21. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2018 URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_IV_kv%202018.pdf
22. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2016. URL: <https://nfp.gov.ua/fi%20les/DepFinMon/NPF%202016.pdf>
23. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Обов'язкові накопичувальні пенсійні системи (2-й рівень). Київ – 2018 – С.82.
24. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Київ – 2019 - С.58.
25. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>
26. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 липня 2014 року № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280-2014-%D0%BF#Text>
27. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. №1057-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
28. Program stability Slovenskej republiky na roky 2020 az 2023. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2020-european-semester-stabilityprogramme-slovakia_sk.pdf
29. Розмір пенсій в країнах Європи. Правова та юридична підтримка мігрантів. URL: <https://migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/pensii-v-krainakh-ievropy.html>
30. Розподіл пенсіонерів по видам та розмірам призначених пенсій станом на 01.01.2020 рік. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2119090-dani-pro-serednij-rozmir-pensiyi-stanom-na-0101-2020/>

31. Розподіл пенсіонерів по видам та розмірам призначених пенсій станом на 01.01.2019 рік. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/382153-stanom-na-01-01-2019-roku/>
32. Розподіл пенсіонерів по видам та розмірам призначених пенсій станом на 01.01.2018 рік. Пенсійний фонд України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/32624-dani-pro-serednij-rozmir-pensijnoyi-vyplatystanom-na-01-01-2018-roku/>
33. Рудик В. К., Олексійко В. С. Стан реформування пенсійної системи в Україні. Облік і фінанси. 2016. № 4. С. 106–113.
34. Середня заробітна плата. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/2020/>
35. Сичова К. В. Формування стратегії розвитку системи пенсійного страхування в Україні. Бізнес Інформ. 2013. № 10. С. 239-246.
36. Скільки живуть і коли виходять на пенсію громадяни різних країн. Слово та діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/08/28/infografika/suspilstvo/skilky-zhyvut-kolyvyxodyat-pensiyu-hromadyany-riznyx-krayin>
37. Ткаченко Л. Пенсійна система та пенсійна реформа в Україні. Friedrich Ebert Stiftung. Київ.-2018-40с.
38. Це найкращі (і найгірші) пенсійні системи світу у 2020 році. Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-10-19/these-are-the-worlds-best-and-worst-pension-systems-in-2020>
39. Чугунов І.Я., Насібова О.В. Фінанси пенсійного забезпечення. Київ : Київ. нац. торг.-екон.ун-т, 2017.-248 с.
40. Шалієвська Л. Пенсійне забезпечення в системі економічної безпеки держави. Львів : «Растр-7», 2020-С.196
41. Шалієвська Л. І. Структурна характеристика системи пенсійного забезпечення. Економічне зростання: стратегія, напрями і пріоритети: збірник матеріалів IV Міжнародної науково практичної конференції (м.

Запоріжжя, 20 жовтня 2018 року). Запоріжжя, 2018. С.73–74.

42. Які пенсійні системи працюють у країнах світу. Слово та діло. Аналітичний портал.

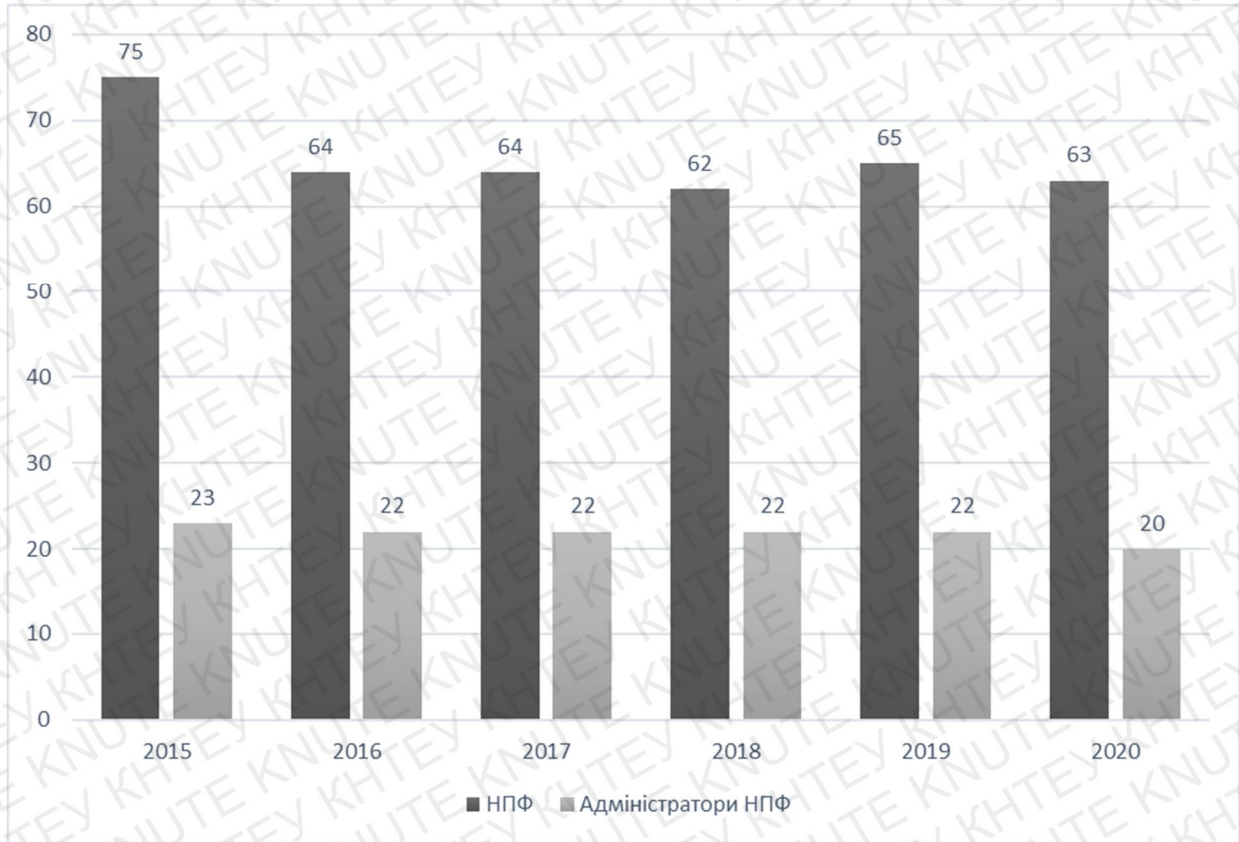
URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2020/10/08/infografika/suspilstvo/yakipensijni-systemy-pracyuyut-krayinax-svitu>

Додаток А

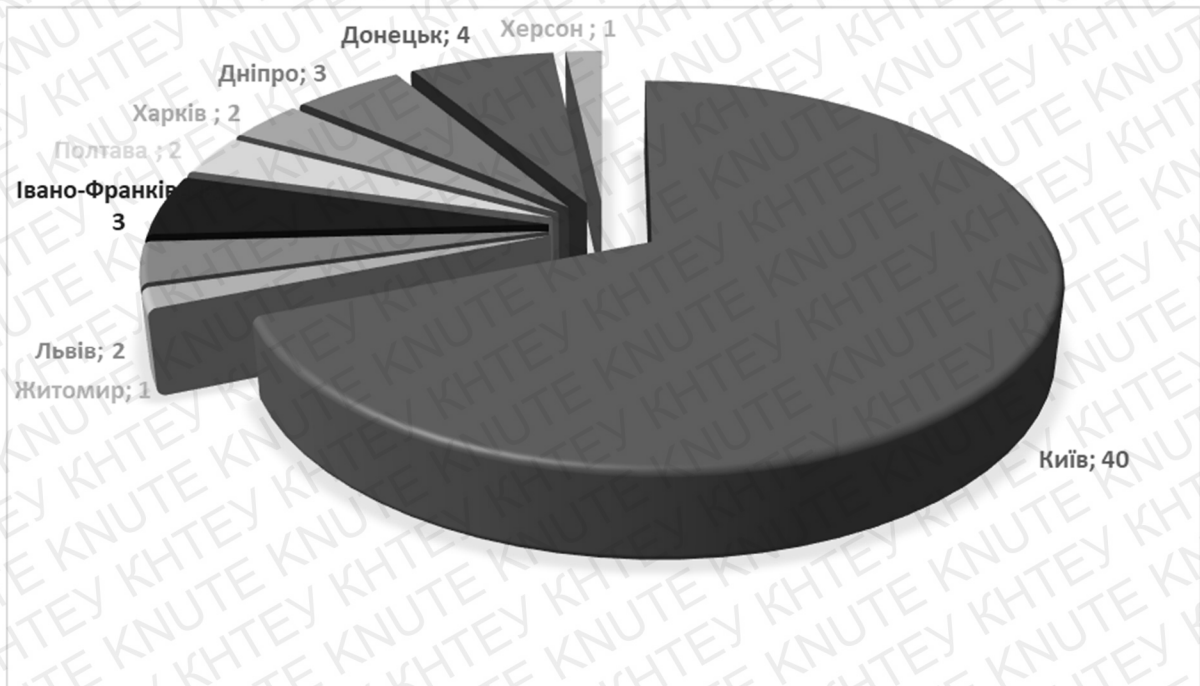
Динаміка зареєстрованих НПФ та адміністраторів НПФ за 2015-2020 роки

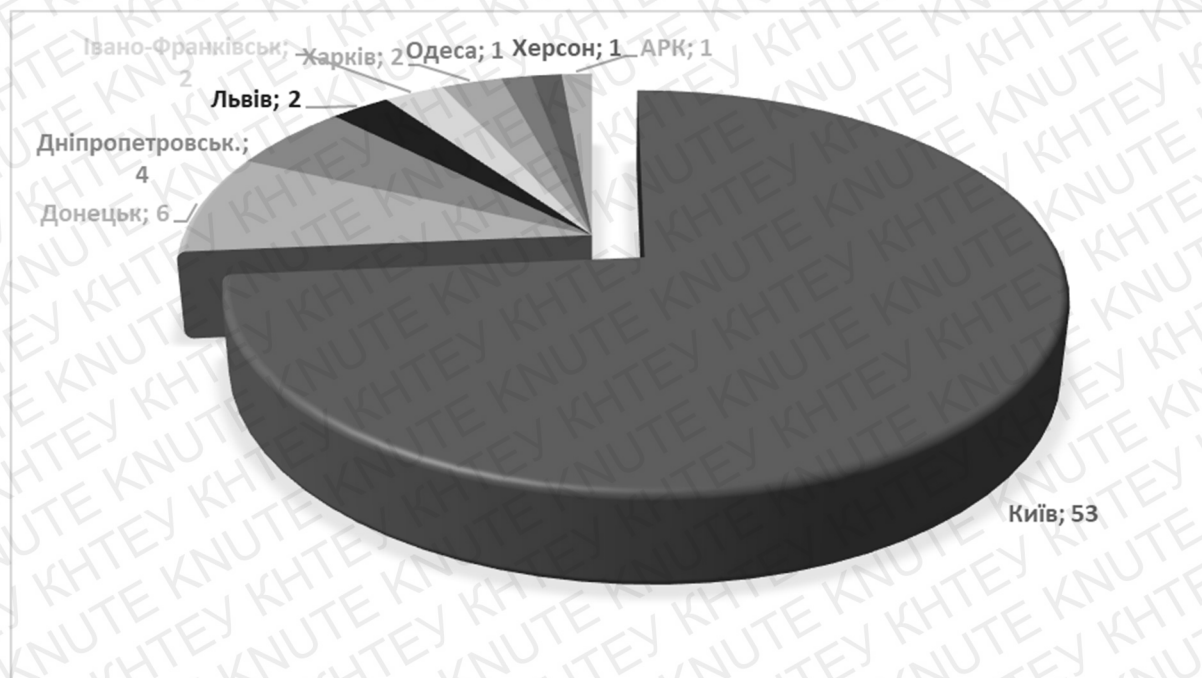
Джерело: [20-22]

Додаток Б

Територіальний розподіл НПФ в 2020 році (одиниць)

Територіальний розподіл НПФ в 2015 році (одиниць)

Джерело : [20-22]

